

Aan de heer E.H.Th.M. Nijpels
Sociaal-Economische Raad
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

Amsterdam, 24 maart 2021

Betreft: Reactie op rapport van Geest 'Bestemming Parijs'

Geachte heer Nijpels, beste Ed,

Met veel interesse hebben wij het rapport van de studiegroep Invulling Klimaatopgave Green Deal onder leiding van mevr. van Geest bestudeerd. 'Bestemming Parijs; wegwijzer voor klimaatkeuzes 2030, 2050' (hierna: het rapport) geeft een duidelijk overzicht van de belangrijke keuzes waar Nederland voor staat. In deze brief reageren wij op dit rapport en adviseren wij een volgend kabinet over verstandig, klimaatrechtvaardig beleid.

Klimaatrechtvaardigheid als leidraad

Milieudefensie voert al jaren campagne voor klimaatrechtvaardigheid. Ongelijkheid speelt een belangrijke rol bij het ontstaan van de klimaatcrisis. De rijkste 1% van de wereldbevolking stoot meer broeikasgas uit dan de armste 50%.¹ De klimaatcrisis vergroot wereldwijde ongelijkheid, omdat de gevolgen vooral neerslaan bij kwetsbare mensen. Verkeerd klimaatbeleid kan de ongelijkheid ook verder vergroten. Verstandig, klimaatrechtvaardig beleid pakt het klimaatprobleem aan terwijl het ongelijkheid verkleint. Het rapport benoemt dit terecht door erop te wijzen dat een eerlijke lusten- en lastenverdeling zeer belangrijk is voor de acceptatie van klimaatbeleid.

Doelstelling Parijsakkoord vraagt om nationaal reductiedoel van 65% in 2030

Klimaatrechtvaardigheid begint met ambitieniveau. Vele generaties na ons ondervinden ernstige nadelen als wij er niet in slagen de uitstoot van broeikasgassen snel omlaag te brengen. De belangrijkste keuze die het rapport voorlegt is dan ook het nationale ambitieniveau voor 2030. Het rapport schetst vier opties, van het loslaten van een nationaal doel tot een nationaal doel hoger dan het Europese doel van 55% in 2030. Vreemd

¹ <https://www.oxfam.org/en/press-releases/carbon-emissions-richest-1-percent-more-double-emissions-poorest-half-humanity>

genoeg heeft dat laatste scenario geen letter gekregen, terwijl dit het enige scenario is dat in lijn is met het klimaatdoel van het Parijsakkoord. Om zicht te houden op anderhalve graad opwarming moet de Nederlandse uitstoot in 2030 al met 65% zijn teruggebracht ten opzichte van 1990 en in 2040 naar nul gaan.² Nederland is hier in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor en daar hoort bij om dat doel nationaal te realiseren. Het realiseren van uitstootverlaging over de grens juichen wij toe (zie de laatste paragraaf), maar kan niet meegerekend worden voor de nationale doelstelling, omdat dit al onder de nationale doelstelling valt van het desbetreffende land. De reden dat meer dan 55% reductie nodig is, ligt in het feit Nederland in het verleden al zoveel broeikasgassen heeft uitgestoten dat Nederland sneller naar nul moet dan landen die veel minder historische uitstoot hebben. Dit is een belangrijk klimaatrechtvaardigheidsbeginsel.

'Weglek' is een gelegenheidsargument

Het debat over nationaal ambitieniveau gaat vaak over de kans op 'weglek' van uitstoot, doordat vervuilende productie zich zou verplaatsen naar andere landen als Nederland eenzijdig maatregelen neemt die vervuilende productie duurder maakt. Met die argumentatie zou volledig aansluiten bij Europees beleid beter zijn. Milieudefensie komt dat voor als een gelegenheidsargument, dat beoogt een rem te zetten op de nodige transitie:

- Andere (Europese) landen implementeren ook klimaatbeleid en vaak sneller dan Nederland. Het klimaat- en milieubeleid is in Nederland de afgelopen 10 jaar nauwelijks opgeschoten waardoor Nederland in de EU onderin de meeste duurzame lijstjes staat.³ Als er al sprake is van weglek, dan zou die weglek eerder uit het buitenland naar Nederland toevloeien.
- Dat er tijdelijke grenseffecten optreden met betrekking tot productie van goederen door verschillen in snelheid van het invoeren van nationaal beleid is een gegeven. Dat gebeurt ook door niet-klimaatgerelateerd belastingbeleid zoals de vennootschapsbelasting (Nederland is een belastingparadijs), maar ook door milieubeleid en arbeidsrecht. Grenseffecten worden ook gefaciliteerd door vrijhandelsbeleid. Bij het tegengaan van milieuverontreiniging en kinderarbeid spreken we ook niet van weglek naar lagelonenlanden, terwijl dat min of meer op hetzelfde neerkomt.
- Als elk land consequent het weglek-argument zou hanteren zou de wereldwijde klimaattransitie vrijwel tot stilstand komen omdat landen op elkaar gaan wachten.
- Ieder land dat deelneemt aan het Parijsakkoord heeft op basis daarvan een nationale klimaatverplichting. Weglek uit het ene land maakt de reductie-opdracht alleen maar groter voor landen waar weglek naartoe vloeit. Het is dus hoogstens een tijdelijk waterbedeffect.
- Het weglek-argument wordt in Nederland vaak gebruikt als het gaat om een nationale CO₂-heffing voor de industrie en het inkrimpen van de veestapel. Gek genoeg wordt het niet gebruikt bij de uitrol van duurzame energie, terwijl elk windpark dat in productie wordt genomen tot minder vraag naar emissierechten op de Europese ETS-markt leidt en dus tot meer uitstoot elders. Toch pleit niemand tegen stimuleringsbeleid voor duurzame energie in Nederland. Weglek wordt dus selectief gebruikt.
- Wereldwijd wordt de fossiele industrie uitgefaseerd. Als onder druk van nationaal klimaatbeleid één van de vijf olieraffinaderijen in Nederland besluit tot afbouw of beëindiging van productie, dan

² <https://caneurope.org/can-europe-calls-for-an-increase-of-the-eu-s-2030-climate-target-to-at-least-65/>

³ https://milieudefensie.nl/actueel/business_as_usual.pdf

betekent dat niet automatisch dat elders in de wereld die productie weer wordt aangevuld. Nederland hoeft industrie die geen duurzame toekomst heeft dan ook niet te faciliteren.

- Ook de weglek van werkgelegenheid is een relatief probleem, omdat er gelijktijdig een groot tekort is aan geschoolde arbeidskrachten om de energietransitie vlot te trekken. Vooral in de isolatiebranche is het personeelstekort nu al nijpend. Van belang is wel een goede regeling om werknemers uit de fossiele industrie om te scholen naar een baan in de energietransitie.
- Het weglek-argument zorgt ervoor dat Nederland behoudende keuzes maakt en zo niet in de voorhoede gaat staan qua innovatie. Dit is risicovol met betrekking tot economische duurzaamheid en toekomstige werkgelegenheidskansen - zeker nu andere landen daar steeds meer op inzetten.

Een economie geschoeid op de verkeerde leest

Het dominante verdienmodel waarop de regeringen in Nederland zich de afgelopen decennia hebben gericht laat zich kenmerken door grootschalige import, verwerking in Nederland en export tegen zeer lage marges. De vervuiling, overlast en aantasting van de natuur wordt afgeschoven op de samenleving. Dit model is onhoudbaar. Bij de elektriciteitsvoorziening is dat al geaccepteerd: de kolencentrales worden gesloten. Bij de landbouw is drastisch ingrijpen ook onvermijdbaar. De impact die de vlees- en zuivelindustrie heeft op de natuur, volksgezondheid, klimaat, dierenwelzijn en - niet onbelangrijk - de positie van boeren, staat in geen enkele verhouding tot de geringe economische baten. Ook bij de luchtvaart groeit het besef. Schiphol als goedkope hub voor transferpassagiers levert de economie vrijwel niets op, maar leidt tot enorme overlast en gezondheidsschade onder omwonenden. Ook de Nederlandse industrie drijft nog op dit model. Nederland telt maar liefst vijf olieraffinaderijen en drie kunstmestfabrieken. Het is tijd voor een politiek die dit eenzijdige verdienmodel voor de grootindustrie niet langer faciliteert, maar het welzijn van burgers, boeren en het mkb voorop stelt.

Doelmatigheid en inclusiviteit in plaats van kosteneffectiviteit

De subsidieregeling voor duurzame energie en klimaattransitie SDE++ stuurt op kosteneffectiviteit: zoveel mogelijk CO₂-reductie per besteedde euro. Echter, klimaatbeleid dat alleen hierop stuurt creëert grote problemen:

- Het Parijsdoel halen betekent klimaatneutraal zijn in 2040. Per sector moet bekeken worden wat er nú moet gebeuren om daar te komen. Dat is een hele andere afweging dan eenzijdig sturen op kosteneffectiviteit op de korte termijn. Het beleid moet doelmatig zijn in die zin dat in elke sector de benodigde transitie op tijd moet worden opgeschaald, zodat die in 2040 kan worden afgerond. Dat betekent dat in elke sector nu al alles op alles gezet moet worden.
- Zeer belangrijke, maar vooralsnog relatief dure technieken zoals geothermie komen nu niet of onvoldoende aan bod in de SDE++, terwijl dit juist voor veel mkb-sectoren cruciaal is. Eenzijdig sturen op kosteneffectiviteit zet dus een rem op de transitie in die sectoren.
- Het huidige beleid van verleiding middels subsidies zorgt ervoor dat de baten te eenzijdig terecht komen bij hogere inkomens die profiteren van elektrische auto's en aardgasvrije woningen. Klimaatrechtvaardigheid betekent dat klimaatoplossingen voor iedereen bereikbaar moeten zijn, ook voor mensen met een lager inkomen. Anders gaan de hakken in het zand, ontstaat brede weerstand en

komt ambitieus klimaatbeleid niet van de grond. Doelmatig en eerlijk klimaatbeleid betekent ook sturen op inclusief klimaatbeleid, waarbij ook mensen met een lager inkomen kunnen profiteren van een goed geïsoleerde woning en duurzame bereikbaarheid.

Nationale CO₂-heffing is cruciaal

In Nederland is eind 2020 de wet "CO₂-heffing Industrie" ook door de Eerste Kamer aangenomen. Die wet regelt een CO₂-heffing aan de marge voor de ETS-industrie die oploopt tot 125 euro in 2030. Dit is door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bepaald als minimale hoogte om het doel van 14,3 Mton broeikasgasreductie in de industrie in 2030 te borgen, een doel dat cruciaal is om het nationale klimaatdoel van 49% reductie in 2030 te halen. In het klimaatakkoord is dit allemaal vastgelegd. De plannen voor de Europese Green Deal voorzien in een ETS-emissieprijs die oploopt naar maximaal 65 euro per ton CO₂ in 2030. Dit is te weinig om de Nederlandse industrie aan te zetten tot voldoende emissiereductie om het klimaatakkoord uit te voeren, laat staan een klimaatdoel dat in lijn is met het Parijsakkoord. Een nationale CO₂-heffing is dus in alle gevallen noodzakelijk. Daarbij is een hogere heffing dan 125 euro per ton nodig als het ambitieniveau verder wordt opgeschroefd.

Mkb betaalt nu de rekening voor vergroening van de zware industrie

De industrie kan gebruik maken van SDE++ subsidies om de eigen CO₂-uitstoot omlaag te brengen en zo de CO₂-heffing aan de marge te ontlopen. Voor de industrie is er een aparte SDE++-regeling die nu oploopt naar 550 miljoen euro in 2030. De SDE++ wordt gefinancierd uit de Opslag Duurzame Energie (ODE). Doordat de zware industrie (staal, chemie, olieraffinage) grotendeels is vrijgesteld van energiebelasting en ODE, betaalt vooral het mkb voor het vullen van de SDE++. Dit terwijl het juist de zware industrie is die aanspraak maakt op SDE++ subsidies voor het financieren van bijvoorbeeld grootschalige CO₂-opslag. Per ton CO₂-uitstoot betaalt een metaalverwerkend mkb-bedrijf 75 keer meer ODE dan een olieraffinaderij.⁴ Dit is oneerlijk. Een vlakke CO₂-heffing voor de industrie kan dat rechttrekken. Dan betalen bedrijven naar rato van uitstoot en daarmee kan de SDE++-regeling voor de industrie worden gevuld. De ODE kan dan verlaagd worden, zodat het mkb niet meer de rekening hoeft te betalen voor het vergroenen van de zware industrie.

Isolatie komt niet van de grond zonder voldoende stimulering

Voor de meeste woningeigenaren blijkt de drempel te hoog om te investeren in forse isolatie en een alternatief voor aardgas. Woningcorporaties worden afgeknepen door de verhuurdersheffing. Daarom pleit Milieudefensie voor een stevig warmtefonds, waarbinnen mensen met een lager inkomen een isolatievoucher kunnen krijgen. Deze voucher kunnen zij bij een aannemer inwisselen voor zo'n goede isolatie van hun woning dat deze verwarmt kan gaan worden met een warmtepomp, ongeacht de huidige staat van de woning.⁵ Huiseigenaren betalen dan alleen datgene terug wat zij besparen op hun energierekening, terwijl ze wel profiteren van een goed geïsoleerd en waardevoller huis. De overheid kan momenteel tegen negatieve rente geld lenen, dus een dergelijk revolverend warmtefonds kan renteloos worden opgezet. Dit heeft grote positieve macro-economische neveneffecten zoals toegenomen inkomsten uit btw, tienduizenden nieuwe banen en besparing

⁴ <https://milieudefensie.nl/actueel/wob-onderzoek-mkb-betaalt-vergroening-zware-industrie>

⁵ <https://milieudefensie.nl/actueel/warmtefonds-een-warm-huis-voor-iedereen.pdf/view>

op uitkeringen. Ook pleiten wij ervoor de verhuurdersheffing te schrappen en dat geld te steken in verduurzaming en uitbreiding van de sociale woningvoorraad. Alleen op die manier kan de volledige woningvoorraad voor 2040 aardgasvrij worden gemaakt.

Geen papieren werkelijkheid met biobrandstoffen, biomassa-centrales en groen gas

Het lijkt verleidelijk om fossiele brandstoffen te vervangen door biobrandstoffen om zo klimaatdoelen te halen. Biomassa wordt volgens de rekenkundige regels van de IPCC-methodiek op papier klimaatneutraal genoemd. Echter, biobrandstoffen gemaakt uit voedsel- of energiegewassen hebben veel landbouwgrond nodig en dragen daardoor bij aan ontbossing voor uitbreiding van landbouwareaal, waardoor schijnbare klimaatwinst in werkelijkheid klimaatverlies blijkt te zijn. Elke hectare waar de natuur zijn gang kan gaan legt drie keer zoveel koolstof vast als een hectare waar elk jaar gewassen worden afgehaald om die te verbranden als biobrandstof⁶. Bij het verbranden van houtige biomassa uit bossen is de winst voor het klimaat omstreden vanwege de koolstofschuld: het kan decennia duren voordat de koolstof die wordt verbrandt in biomassa-centrales weer is vastgelegd in nieuwe bomen.⁷ De biodiversiteit staat wereldwijd al onder enorme druk en de toenemende vraag naar houtige biomassa en biobrandstoffen veregt die situatie aanzienlijk. Groen gas uit dierlijke mest houdt de huidige omvang van de vee-industrie in stand, terwijl afbouw noodzakelijk is. Het is daarom belangrijk dat uitbreiding van het aandeel bio-energie geen onderdeel wordt van de toekomstige verduurzamingsstrategie.

Van mobiliteit naar bereikbaarheid

Het verkeer is de enige sector waarvan de broeikasgasuitstoot sinds 1990 gegroeid is. Alleen focussen op overschakelen naar elektrisch rijden schiet hier te kort, het aantal reisbewegingen moet worden teruggebracht. Daarvoor is een effectieve en intelligente kilometerheffing voor auto's en bestelauto's nodig: een heffing gebaseerd op uitstoot, plaats en tijd. Door een spitsheffingsdeel nemen de files af en worden wegbreidingen overbodig. Om de luchtkwaliteit in de stad te verbeteren en kwetsbare natuur te sparen wordt een hoger tarief gerekend in steden en bij gevoelige natuur. Voor effectiviteit moet het tarief aanzienlijk hoger worden dan in het rapport berekend. Om het eerlijk voor iedereen te maken pleiten wij ervoor om de opbrengst jaarlijks terug te sluizen naar burgers, waarbij lage inkomens een hoger bedrag ontvangen.⁸

In de regio en in buitenwijken heeft de afgelopen jaren een leegloop van voorzieningen plaatsgevonden. Dit werkt extra reisbewegingen in de hand. Wij pleiten ervoor te investeren in het dichterbij halen van voorzieningen, bijvoorbeeld in verzamelgebouwen waar winkels, artsen, bibliotheek, pinautomaat, etc. op fietsafstand samengebracht zijn. Om de bereikbaarheid in kleine kernen verder te verbeteren moet ook worden ingezet op elektrische deelmobiliteit.

Een progressieve ticktaks die vooral veelvliegers raakt

⁶ Searchinger, T.D., Wiersenius, S., Beringer, T. et al. Assessing the efficiency of changes in land use for mitigating climate change. *Nature* 564, 249–253 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41586-018-0757-z>

⁷ https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC122719/jrc-forest-bioenergy-study-2021-final_online.pdf

⁸ <https://milieudefensie.nl/actueel/slim-vervoerspakket-levert-9-miljoen-ton-co2-besparing-op>

De luchtvaart moet krimpen om anderhalve graad opwarming in zicht te houden. Daarvoor is een afnemend CO₂-plafond nodig voor luchthavens. De prijs voor vliegen moet fors omhoog zodat alle externe kosten worden betaald, ook voor transferpassagiers. Dat kan zonder vliegen voor de elite te reserveren. Nu is 8% van de bevolking verantwoordelijk voor 40% van de vluchten, terwijl 70% van de bevolking niet of nauwelijks vliegt. Met een progressieve tickettaks, die stevig oploopt naarmate mensen vaker vliegen in een jaar, kan worden bereikt dat de vraag naar vliegen drastisch daalt bij veelvliegers, terwijl vliegen niet onbereikbaar wordt voor mensen met een lager of modaal inkomen.⁶

De landbouw biedt groot potentieel voor uitstootreductie

Voor de landbouwsector ligt er tot nu toe een beperkte klimaatopgave, terwijl juist daar grote klimaatwinst valt te behalen. In combinatie met het aanpakken van de stikstofcrisis, zoals ook in het rapport wordt aanbevolen, ligt het voor de hand om in te zetten op een drastische krimp van de intensieve veehouderij. CE Delft heeft berekend dat een omslag naar 100% biologische veehouderij in Nederland maar liefst 16 miljoen ton broeikasgasreductie oplevert in 2030.⁹ Een fundamentele transitie in de landbouw is onafwendbaar en uitstel leidt tot ondermijning van de sector op de lange termijn. Door nu ingrijpende keuzen te maken, kan de transitie op een zorgvuldige en rechtvaardige manier plaatsvinden met voldoende (financiële) steun voor boeren die stoppen of omschakelen naar biologische kringlooplandbouw.

Het adagium om de oplossing eenzijdig te zoeken in innovatie en technologie is een doodlopende weg. Dure (fors gesubsidieerde) technieken zijn vooral rendabel voor grote bedrijven en stimuleren daarmee de schaalvergroting, die een rem zet op de transitie naar kringlooplandbouw. Bovendien blijkt in de praktijk de berekende reductie keer op keer ernstig tegen te vallen. De kosten en de risico's zijn daarmee voor de belastingbetaler, terwijl de winst uitblijft, temeer omdat de Nederlandse landbouw vooral voor de export produceert en relatief weinig economische waarde toevoegt.

De blinde vlek is onze uitstoot over de grens

De blinde vlek van ons klimaatbeleid is de broeikasuitstoot buiten onze grenzen die wel mede door Nederlands beleid ontstaat. Nederland heeft een wettelijk vastgelegd nationaal doel voor het terugbrengen van de broeikasgasuitstoot. Maar veel Nederlandse bedrijven verdienen geld met activiteiten met een flinke klimaatimpact buiten onze grens, zoals de oliewinning van Shell, fossiele infrastructuur van Boskalis of zuivelproductie van FrieslandCampina. Nederland faciliteert bedrijfsactiviteiten met een grote klimaatimpact onder andere met gunstige belastingtarieven en fiscale voordelen, investeringsverdragen, exportkredietverzekeringen en het gebrek aan bindende verplichtingen om te voldoen aan MVO-standaarden. Ook via onze consumptie (door zowel burgers als bedrijven) hebben we een grote klimaatimpact over de grens. De broeikasgasuitstoot over de grens door de Nederlandse consumptie is nog eens 50% hoger dan de nationale uitstoot. Er is mondiaal drie keer het oppervlakte van Nederland nodig voor onze binnenlandse consumptie van goederen.¹⁰

We kunnen onze eigen klimaatverantwoordelijkheid beperkt opvatten en alles wat buiten onze grens gebeurt neerleggen bij de landen waar die activiteiten plaatsvinden, maar dat verkleint de kans dat we de internationale klimaatdoelen halen en het negeert de invloed die wij hebben op de klimaatinspanningen van

⁹ <https://milieudefensie.nl/actueel/landbouwtransitiefonds>

¹⁰ <https://www.pbl.nl/publicaties/integrale-circulaire-economie-rapportage-2021>

met name mondiaal zuidelijke landen. Kortom, we zouden de klimaatafspraken uit het Parijsakkoord niet erg serieus nemen, want dat akkoord vraagt om een 'global response'. Daarom roepen wij de nieuwe coalitie op om een einde te maken aan het faciliteren van activiteiten met een grote klimaatimpact over de grens en actief beleid te gaan voeren om deze impact te stoppen.

Regelgeving nodig voor de financiële sector

Nederland is een land met een grote financiële sector die sterk internationaal actief is. Bankiers, beleggers en overheden steken nog heel veel geld in klimaatontwrichtende projecten en bedrijven. Dat brengt ook gevaren mee voor het financiële systeem zelf. Het beleid van de Nederlandse overheid gebaseerd op vrijwillige afspraken faalt. Financiële instellingen hebben behoefte aan duidelijkheid om verantwoorde keuzes te kunnen maken. Regels die mensen, het klimaat en het behoud van bossen voorop zetten, kan hen dit bieden.

Het is cruciaal dat een nieuwe regering erin slaagt om op korte termijn klimaatcrisismaatregelen te nemen die de nodige trendbreuk forceren om een toekomst veilig te stellen voor mensen die nu al te maken hebben met klimaatrampen (over de grens), jongeren en volgende generaties.

Voor vragen en/of met commentaar n.a.v. deze brief kunt u contact opnemen met: Laura van Tamelen, coördinator public affairs Milieudefensie, laura.van.tamelen@milieudefensie.nl, Tel: 06-29593872

Met vriendelijke groet,

Donald Pols
Directeur Milieudefensie